

hláská

ročník XXV, 2014, č. 4

Stavebně-historický vývoj hradu Sádku za husitských válek

Přemysl Špráchal

V článku Valdštejnské hrady na západní Moravě¹⁾ byl shrnut dosavadní stav poznání středověké stavební činnosti na hradech jihozápadní Moravy v souvislosti s rodem Valdštejnů. Ukončení existence hradu Rokštejna (Rukštejn, okr. Jihlava) v první třetině 15. století ještě místy prochází odbornou diskusí a někdejší valdštejnský hrad v Brtnici teprve v dohledné době čeká nový zpřesňující stavebně-historický průzkum. Zato nový majitel hradu Sádku (Ungersberk, okr. Třebíč) si nechal zpracovat odbornou stavební analýzu jádra hradu, jehož výsledky zprostředkoval formou přednášky autor stavebně-historického průzkumu ing. arch. Jan Pešta, který přinesl velice zajímavá, až překvapující fakta, týkající se nejen valdštejnských stavebních aktivit v období husitských válek.²⁾

V minulé době se stavebně-historickému vývoji hradu Sádku individuálně věnovali především R. Vrla s M. Plačkem. Právě tento v minulosti publikoval dosud nejstěžejnější přehled vývoje.³⁾ J. Pešta přiznává, že se zpočátku některé Plačkovy závěry jevily v jistém smyslu zjednodušenější. Ale při odstraňování novodobých vrstev v jednotlivých interiérech zámku se představy stavebně-historického vývoje ing. Plačka začaly potvrzovat, přestože mnoho architektonických detailů v té době nebylo možné spatřit přes nevkusné až destruktivně překrývající obklady různého druhu a navíc za neuskutečnění přesného geodetického zaměření objektu. Autor současného průzkumu Plačkovu analýzu, s ohledem na jeho tehdejší možnosti, zhodnotil jako „prozíravou“, když jeho vlastní výzkum Plačkovy závěry spíše pouze doplnil, prohloubil a samozřejmě objevil i další nová fakta, z nichž některá přinesla i nové, zatím nezodpovězené otázky.

Středověký stavební vývoj hradu Sádku měl tři gotické fáze. První raně gotickou nelze architektonicky přesně vystihnout, leč jen rámcově zařadit v souladu s kontextem písemných zpráv. Druhá etapa již spadá do valdštejnské přestavby za husitských válek, kterou provedená dendrochronologie vyčleňuje do dvacátých až třicátých let 15. století. A poslední pozdně gotickou stavební fází je možné, opět jen rámcově, datovat do průběhu 15. – 16. století, kde je v letech 1560–1585

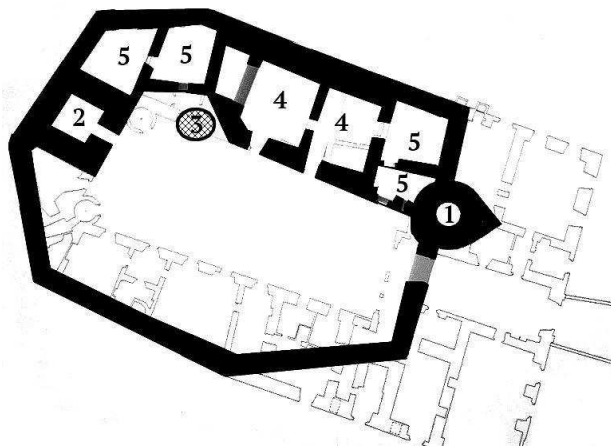
Sníženým náspem valu ještě dnes částečně krytá západní část hradu, v jehož hmotě je zazděna raně gotická čtyřboká věž (foto autor 2014).

Pohled na vnější líc severního zámeckého křídla, který v sobě skrývá nejstarší stavební aktivity včetně pozůstatků valdštejnského paláce z doby husitské. Obvodová hradba gotického hradu se zalamovala v pravém úhlu k bergfritu mezi oběma patrnými prevěty (foto autor 2014).

vystřídána prvními renesančními přestavbami, zvláště nejstaršího severního paláce, který během své existence prodělal z celé stavby nejsložitější vývoj.

Valdštejnové drželi sádecké panství už od roku 1399, ale ještě po deseti letech se mluví pouze o „zboží sádeckém“, což je pochopitelné, neboť šlo o věno, které se ani tak netýkalo zápisu na hrad jako na platy ostatního příslušenství panství. Takže první zmínkou o hradu, jakožto valdštejské rezidenci, máme teprve ze zápisu predikátu zmíněného v landfrýdní listině z roku 1421. Plně v souladu s písemnými zmínkami je i zmiňovaná dendrochronologická analýza.

Sádek (půdorys podle J. Pešty, upraveno). 1) Bergfrit. 2) Čtyřboká věž. 3) Studna. 4) Nejstarší severní palác, Valdštejn přepažený za husitských válek. 5) Valdštejské přístavby.

Jan Pešta se domnívá, že „teprve po smrti Hynka (z Valdštejna) se patrně otevřela příležitost k opravě zpusťlého hradu“.⁴⁾ Zde nutno podotknout, že Hynek z Rukštejna zemřel roku 1402 a zanechal po sobě nezletilé potomky, budoucí dědice, kteří do roku 1409 dleli v poručenství svých příbuzných.⁵⁾ Pokud tedy s opravami nějakým způsobem nezačal již sám Hynek, musel se o to v průběhu druhé dekady zasloužit jeho syn Jindřich z Valdštejna, který se jako první po sto letech od zboření začal psát po hradě.

Především bylo nutné opravit nejstarší části budov zpusťlého hradu. Prokazatelně jí je severní sálový palác (11 x 17 m) s 2 – 3 metry silnými zdmi. Zde se dokonce uvažuje o věžové stavbě.

Dále bylo třeba zprovoznit západní hranolovou částečně obytnou věž. I její 2,7 metrů silné zdivo postrádá jakékoli datovatelné prvky, vyjma prostě okosených portálků, ukazujících spíše na pozdně gotický původ. Leč stratigrafie stavby prozrazuje časnější vznik, stejně jako analogie s tzv. podunajskou architekturou.

Součástí hradu byla samozřejmě 2 m široká obvodová zeď, jejíž nejstarší původ lze doložit především na severní a východní straně. K nutnému znovuzprovoznění je třeba přičíst i okružní příkop a určité předhradí.⁶⁾ Teprve v této podobě, na nejstarších základech raně gotické stavby, byl hrad opět šlechtickým sídlem, které predikátně figurovalo u Jindřichova jména na brněnském landfrýdě.

V jakém rozsahu destrukce se hrad na počátku valdštejského držení nacházel, není známo. Není tedy ani zřejmé, jak dlouho byl hrad uváděn do stavu obyvatelnosti před tím, než byl hoden do zápisu Jindřichovy predikátní titulatury.

Záhada bergfritu

Úmyslně jsem přešel interpretaci sádecké útočištné věže s břitem, neboť její průzkum přinesl řadu nezodpovězených otázek. Její vnitřní průměr je konstantní šířky 2,6 m o vnějším průměru 7,5 m. Přestože byla později minimálně o jedno patro ubourána, dodnes je její 18,5 m vysoké torzo skryto v hmotě renesančního zámku. Zdejší břitová věž typologicky odpovídá podobným bergfritům ze 13. století, kde se jejich vrchol užítí v našich zemích datuje do období vlády Přemysla Otakara II.⁷⁾ Dispozičně podobnými ukázkami břitů jsou např. Strakonice, Čertův hrádek nebo Veveří.

Jan Pešta ve svém výzkumu věnoval sádeckému bergfritu zvláštní pozornost, protože oproti podobným známým stavbám je tato svojí výstavbou poněkud odlišná. Stejně jak bývalo u většiny bergfritů zvykem, i zde bylo osmimetrové přízemí přístupné pouze svrchu stropním otvorem. Do prvního patra se vstupovalo od jihozápadu nejspíše z ochozu hradní zdi. Toto patro bylo zakončeno kamennou valenou klenbou.

Druhé patro mělo patrně svůj vlastní vchod od severozápadu. V interiéru je patrná ještě středověká omítka. Místnost byla osvětlena nejspíše štěrbinovitými světlíky, které i při zdánlivé podobnosti se střílnami měly nulovou balistickou účinnost. Další patro již bylo ubouráno.

Přestože všechno, shodně se současnými kastelologickými znalostmi, odpovídá běžným zvyklostem raně gotických bergfritů, jeví se zdejší břitová věž jako dílo Valdštejnů.⁸⁾ Neboť zatím není znám stupeň poškození věže z roku 1312 a následný rozsah provedených přestaveb Valdštejna, nechává autor průzkumu tuto otázkou otevřenou pro další hlubší výzkum, který nespadal do rámce jeho stavebně-historické analýzy.

Zleva: Dubový překlad z valdštejské přestavby datovaný do let 1420-1437. Záděný gotický průchod, dendrochronologicky vrocený do let 1421-1433 (foto J. Pešta 2011).

Rozhodně dendrochronologická datace zpochybnila jistotu stavebního vývoje věže. V horní části přízemí (dnešní první patro) se v plášti bergfritu nalézal jedlový kůl po lešení zhruba z let 1422-1423. Stejně tak mělce uložený trámový rošt stropu v přízemí byl zhotoven z dubů pokácených roku 1423. Nejmladší přesně datovaný trám pak pocházel z dubů smýcených roku 1430. Strop byl později opravován jedlovými trámy z let 1727-1730, tedy v době první barokní etapy, kdy se snižovala výška věže.

Zdivo, vzhledem k dřevěným prvkům, nevykazuje žádné odlišnosti ve změně malty nebo typu techniky zdění, které by vysvětlovaly kupříkladu druhotné vložení stropu. Navíc se ani nejednalo o pouhé přezdění vnitřního líce věže, ale celý kompaktní plášť má stavební kontinuitu na vnější i vnitřní stavební prvky.

Buď tedy šlo o znovuvybudování značně destruované věže v raně gotickém obrysu, nebo původní věž nebyla nikdy dokončena, anebo se jedná o plně valdštejnskou stavební aktivitu.⁹⁾

Anachronismy pohusitského vývoje

Z našeho pohledu se novostavba břitové věže v 15. století jeví jako anachronismus. Ovšem většina hradů 15. století spíše připomínala ještě počátky hradní architektury a původní raně gotické věže přežívaly až do pozdního středověku. Namnoze ještě ani nepřekážely renesančnímu stavitelství.

Dokonce pozdně gotická architektura se fortifikačně dlouho vypořádávala s novým ohrožením, které představovaly už od husitských válek palné zbraně. Hradby stále využívaly zažitou techniku opevňování ještě ze 14. století a mírný náskok v otázce absence aktivní obrany měla pouze královská a městská opevnění.¹⁰⁾

Srovnatelný vývoj se Sádkem má i Kunětická Hora z dvacátých let 15. století, která taktéž po stoletém pustnutí využila půdorys starší dispozice hradu s okrouhlou věží v čele a protilehlou věží čtyřbokou.

Severní okružní příkop s parkánovou a kontreskarpovou zdí (foto autor 2014).

Byť fortifikační vývoj v pohusitské době směřoval spíše k ostrým úhlům dispozic, polygonálním a půlkruhovým baštám, parkánům a u novostaveb k bateriovým věžím (Hartenštejn, Doubravská Hora, Kollmitz), husitské stavitelství zatím žádný vývoj ani posun blíže k flankování nereflektovalo. Pouze se znovu uváděly v činnost obranné prvky ze 13. století – štítové zdi (Ralsko, Helfštejn, Templštejn) a ve větší míře opět i bříty.¹¹⁾

V německých zemích se uplatňovalo rámcové datování bergfritů podle jejich vztahu k obvodové hradbě. Čím dále od ní, volně stojící uvnitř, tím starší dispozice a naopak nejmladší, nejprogresivnější variantou jsou bergfrity postupující líc hradby (Louka, do jisté míry i ranější podoby Obřan, Vranova, Znojma nebo Špilberka a dalších). To je právě příklad i břitových věží. Ovšem v našich zemích tato platnost nefunguje.¹²⁾

Přesto nacházíme v opevnění Bítova břitovou věž z 15. století, které byla inspirací podobná starší na témže hradě. Stejnou situaci staršího bříty a nového z první třetiny 15. století evidujeme i v rohovém ohrazení hradu Pernštejna a snad i příklad Rabštejna u Dukovan.¹³⁾ Z Čech lze za příklady břitových věží husitského období uvést snad Hasištejn, Bechyni a z raně gotického původu do husitského předatovanou věž s břitem ve Stráži nad Nežárkou.¹⁴⁾

Ze stručného výčtu retrospektivního ožívování zastaralých fortifikačních systémů je patrné, že i k břitovému bergfritu na Sádku je nanejvýš vhodné přistupovat velice opatrně, co se konečných interpretací týče. A jak uzavírá autor stavebně-historického průzkumu: „...jen minimum velkých hradních věží je dosud exaktně datováno a podrobnější průzkumy mohou v tomto směru přinést nejedno překvapení.“¹⁵⁾

Vlastní stavební aktivity Valdštejnů

Valdštejnové se však nespokojili s pouhou obnovou zpustlého hradu, ale již v průběhu celého období husitských válek se zaměřovali na rozšíření obytné složky sídla. Především příčkou přepazili dosud nečleněný prostor starého paláce, jehož západní stěnu nejspíš otevřeli podobným pasem, jaký měli na svém druhém sídle, hradě Rokštejně. Zbytek volného prostoru v severozápadním nároží hradu, mezi severním palácem a hranolovou věží, rozšířili o dvoutraktovou přístavbu ustoupenou dovnitř, respektující hloubkou studniční šachtu.

Stejně tak byl prodloužen líc palácového průčelí na východní stranu, který spojil starý palác s válcovou věží v čele hradu. Touto uceleností stavby došlo k vzhledovému zvýraznění mohutnosti objektu a tím i ke zvýšení reprezentativního dojmu. Východní přístavba paláce obsahovala pouze jednu obytnou prostorou se zúženou vstupní předsíní, která mohla sloužit i k využití vstupu do druhého patra válcové věže.

J. Pešta s M. Plačkem se shodli, že tato valdštejnská stavební etapa byla především rychlá, účelová a bez jakýchkoli uměleckých okázalostí a architektonické zdobnosti. Potvrzují to tři půlkruhově klenuté portálky zděné pouze cihlami a veškeré dubové, nahrubo osekané, neomítnuté překlady a povaly. Tyto rychlé valdštejnské stavební práce však hned první renesanční etapa zrušila a přestavěla.

Vzhledem k některým nedochovaným podkorním vrstvám letokruhů jsou dřevěné vzorky, včetně exaktně určených, dendrochronologicky datované do rozmezí let 1416–1437.¹⁶⁾

Zatímco se J. Pešta domnívá, že k rozšíření okružního příkopu a výstavbě kontreskarpové zdi došlo již za Valdštejnů během husitských válek, M. Plaček je přesvědčen, že jde v případě kontreskarpu a parkánových bašt o perňštejnskou fortifikační aktivitu.¹⁷⁾

Peštův průzkum přinesl velice cenné informace o stavebně-historickém vývoji jednotlivých částí vnitřního hradu od rané existence do nejmladších stavebních úprav. Přestože zatím nedokázal zodpovědět předvaldštejnský destrukční stav objektu, do jisté míry objasnil valdštejnskou stavební aktivitu na hradě, z níž vyplývá, že Valdštejnové hrad nejen plně zprovoznili, ale také i během válečně vyhozeného období především neustále rozšiřovali jeho obytnou složku.

Na zodpovězení ještě čeká vývoj a podoba předhradí a nově, i po průzkumu jádra hradu, detailní rozbor břitové-

ho bergfritu, který se tak stal stavebně „nejtajemnějším“ objektem na hradě.

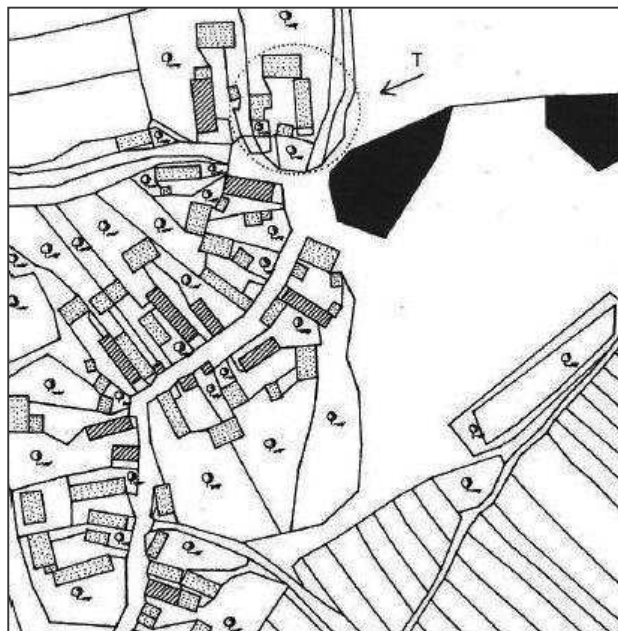
Poznámky: **1)** Špráchal, P.: Valdštejnské hrady na západní Moravě, Hláška XXV/2014, s. 9-10. **2)** Pešta, J.: Malá i velká tajemství hradu Sádka. Přednáška na Fakultě architektury, ČVUT Praha, 15. 3. 2014. **3)** Plaček, M.: Identifikace středověkého jádra hradu Sádka a jeho vývoj, Průzkumy památek 2000/I, s. 33-42. **4)** Pešta, J.: Zámek Sádek – hrad Ungersburg. Stavebněhistorický průzkum 2011, s. 93. **5)** Špráchal, P.: Problematika genealogického zařazení několika Heníků z Valdštejna kolem roku 1400, Z Českého ráje a Podkrkonoší 25/2012, s. 23-25. **6)** cit. v pozn. 4, s. 90-93. **7)** Menclová, D.: České hrady I. Praha 1972, s. 298-311; Durdík, T. – Bolina, P.: Středověké hrady v Čechách a na Moravě. Praha 2001, s. 32-33, 37. **8)** cit. v pozn. 4, s. 90-94.

9) Kyncl, T.: Dendrochronologické datování dřevěných konstrukčních prvků zámku Sádek (okr. Třebíč). In: Pešta, J.: Zámek Sádek – hrad Ungersburg. Stavebněhistorický průzkum 2011, s. 78-86; též cit. v pozn. 4, s. 92-93. **10)** Líbal, D.: Stálá opevnění doby poděbradské a jagellonské. In: Frankenberger, O.: Husitské válečnictví po Lipanech. Praha 1960, s. 148-168. **11)** Durdík, T.: Ilustrovaná encyklopedie českých hradů. Praha 1999, s. 88-89. **12)** Viz. druhá citace v pozn. 7, s. 34, 101. **13)** Měřínský, Z. – Plaček, M.: Vývoj hradní architektury na Moravě a ve Slezsku od husitských válek do 1. třetiny 16. století. Archaeologia Historica 19/1991, s. 222-224, 228. **14)** cit. v pozn. 11, s. 523; cit. v pozn. 4, s. 92. **15)** druhá cit. v pozn. 14. **16)** cit. v pozn. 4, s. 95. **17)** cit. v pozn. 4, s. 96, 77; cit. v pozn. 3, s. 41.

Pokus o novou lokaci tvrze v Biřkově

Petr Rožmberský

Při prodeji přeštického újezdu kladrubskému klášteru roku 1245 je ve svědecké řadě jmenován na prvním místě Břetislav, syn Břetislava „de Birkow“.¹⁾ Většina badatelů se přiklání k tomu, že se jedná o ves Biřkov (okr. Klatovy),²⁾ a není důvod o tom pochybovat. Ovšem v Hradech nakladatelství Svoboda se tvrdí, že první zpráva o Biřkově pochází z roku 1339³⁾ (viz dále) a podobně se vyjádřil také A. Šlégl.⁴⁾ Břetislav z Biřkova byl Augustem Sedláčkem označen za „praotce rodu Rýzmberského“⁵⁾ a byl tedy příslušníkem rodu Děpolticů. Od roku 1247 užíval predikát ze Zbiroha.⁶⁾

Dosavadní lokalizace tvrziště. Situace v Biřkově r. 1837 s vytečkovaným kruhem, k němuž ukazuje šipka s písmenem „T“ – tvrziště (převzato z díla cit. v pozn. 18).

Další zpráva o Biřkově se dochovala až z roku 1339, kdy je spolu s dalšími Děpoltici při prodeji vsi Křenic choťšovskému klášteru jmenován také Otto z Biřkova (de Birzkow), jenž toho roku klášteru prodal také svůj mlýn v Křenicích.⁷⁾ August Sedláček říká, že Ota z Biřkova odji-

nud z Vřeskovice byl praotcem pánů z Vřeskovice nebo z Schonangu a je snad totožný s Otou z Roupova, který se tak psal naposledy roku 1336.⁸⁾

Okolo roku 1379 prodal Biřkov (Bizkow) pan Bohuchval panu Alešovi.⁹⁾ Pan Bohuchval je Bohuchvalem z Hrádku (Lacemboku), kdo byl pan Aleš, nevíme. Od roku 1412 je připomínán Petr Prase z Biřkova,¹⁰⁾ který na Biřkově obvěnil manželku Markétu. Dávno po jejich smrti (když zase po válkách začaly fungovat úřady) byla na věno vdovy Markéty roku 1454 svolána královská odúmrť a panovník daroval její majetek v Biřkově Vilémovi Jeníkovu z Mečkova. Petr Prase z Chrástu, domáhající se dědictví u soudu, neuspěl. Majetek po Markétě byl odhadnut na hodnotu 150 kop grošů, není však jmenovitě vyčten.¹¹⁾ Po Vilémovi z Mečkova měl statek Biřkov Jan Pokonický z Dlouhé Vsi a po jeho smrti jej panovník roku 1485 daroval Janovi z Roupova. Jan z Roupova připojil Biřkov k panství Roupov a ten pak sdílel jeho osudy.¹²⁾ V zápisu z roku 1485 v deskách dvorských není majetek v Biřkově jmenovitě vyčten. Královské darování odúmrti Janovi z Roupova se pokusil zvrátit Lipold z Dlouhé Vsi, ale neúspěšně.¹³⁾ Roku 1607 při koupi Roupova Janem z Klenové se uvádí v Biřkově pustá tvrť.¹⁴⁾

Snad je ještě možné připomenout, že po Biřkově se psal také Václav Šašek z Biřkova, účastník známého poselstva Jiřího z Poděbrad do západní Evropy (1465-1467), na základě jehož Deníku napsal Alois Jirásek román Z Čech až na konec světa. Václav Šašek byl zeman, za zásluhy povýšený později na rytíře, „urostlý, s hlavou poněkud dopředu pochýlenou, bílých, krátce střižených vlasů, bílých knírů“. V době výpravy byl ve službách Lva z Rožmitálu.¹⁵⁾ Do majetkových poměrů v Biřkově jej však neumíme zařadit.

Badatelé uváděli, že v Biřkově mezi rybníky byl postaven hrádek na počátku 13. století,¹⁶⁾ nebo že tu měl Břetislav z Biřkova roku 1245 své sídlo,¹⁷⁾ k čemuž se někteří badatelé přiklonili,¹⁸⁾ ale jiní se domnívají, že si zde vybudoval své sídlo až Otta z Biřkova.¹⁹⁾ Ovšem tvrzení, že Bohuchval z Hrádku koupil Biřkov s tvrzí nebo že Jan z Roupova obdržel jako odúmrť roku 1485 statek Biřkov s tvrzí,²⁰⁾ se nezakládá na faktech. Jde pouze o domněnku, nepotvrzenou dochovanými písemnými prameny, avšak

Situace v Biřkově v letech 1764-1768. Podél východní strany vsi se rozprostírá rybník s ostrovem (cit. v pozn. 29).

pravděpodobnou – tvrť je výslovně uváděna až v roce 1607, ovšem již jako pustá (viz výše).

August Sedláček (k roku 1892) říká, že z tvrťe při vsi zbyl „pahrbek vodou obtočený a posud Na tvrzi zvaný“.²¹⁾ Někdy na přelomu 19. a 20. století bylo tvrziště zlikvidováno, neboť Adolf Šlégl k roku 1925 uvádí, že v poloze „Na tvrzi“ „donedávna býval pahrbek s příkopem, jenž se dal zavodňovati“.²²⁾ Přesněji bylo místo popsáno k roku 1985: Tvrť stávala na severovýchodním konci vsi na mírně vyvýšenině a přiléhala k ní rybník, z něhož se přiváděla voda do příkopu. Po okraji tvrziště dnes vede silnice na Vřeskovice a stojí tu několik domů. Příkop pod silnicí, na jehož místě jsou nyní zahrady, je dosud viditelný; dodnes se tu říká „Na tvrzi“.²³⁾

Do encyklopedie českých tvrťí se biřkovská tvrť nedostala,²⁴⁾ zato bylo její místo znovu popsáno v roce 2005: roku 1862 je ve vsi zmiňováno tvrziště zvané „Na tvrzi“, mající podobu kopečku obklopeného vodním příkopem. Podlehlo však vesnické zástavbě, zčásti je rovněž narušila silnice do Vřeskovice. Ještě nedávno tu byl patrný příkop podél silnice, do jehož míst se však rozšířily zahrádky, čímž zanikly poslední stopy bývalé tvrťe.²⁵⁾ Je připojen výřez z katastrální mapy Biřkova z roku 1837, na níž je poloha tvrťe vyznačena vytečkovaným kruhem na severním okraji intravilánu vsi; v kruhu se nalézala jedna z usedlostí, severozápadně od rybníčku.²⁶⁾ Lakonicky pojednal o biřkovské tvrťi soupis panských sídel z roku 2006: Tvrziště v severní části vsi nedávno zcela zaniklo.²⁷⁾

Situace v Biřkově r. 1872 s jedním rybníčkem a terénní hranou (cit. v pozn. 30).

Nová lokalizace tvrziště. Situace v Biřkově r. 1837 s bíle označenou polohou bývalého ostrova.

Zakroužkování polohy tvrziště na mapě z roku 1837 odporuje údajům z roku 1862 (viz výše, správně zřejmě 1892 – Sedláček). V kruhu označujícím tvrziště stojí usedlost, ovšem roku 1862/1892 to měl být kopeček obklopený vodním příkopem. Tento rozpor vedl k pokusu za pomoci dalších historických map lokalizovat tvrziště na jiné místo.

První vojenské mapování (1764-1768), které sice není moc přesné, neboť mapy kreslili důstojníci podle oka ze hřbetu koně, přesto zachytilo situaci, která naznačuje, že tvrziště existovalo na jiném místě, než ke kterému dospělo dosavadní bádání. Na východě lemoval vesnické usedlosti Biřkova dosti velký rybník, po jehož hrázi vedla cesta do Vřeskovice. Uprostřed rybníka byl ostrov.²⁸⁾ Je velmi pravděpodobné, že po zredukování rybníka na dva malé rybníčky, které vidíme na katastrální mapě Biřkova z roku 1837,²⁹⁾ se tento ostrov jevil jako vyvýšenina, pahrbek či kopeček. Příkop při silnici byla vlastně hráz a dno bývalého rybníka, popřípadě mohla být za příkop považována opačná strana hráze a snížený terén pod ní.

Letecký snímek současného Biřkova (cit. v pozn. 31).